

MEZINÁRODNÍ POLITIKA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

Jehlička, P. (2000) Mezinárodní politika životního prostředí: konflikt mezi integrálním ekosystémem a fragmentárním systémem států? In: Jehlička, P., Tomeš, J., Daněk, P. (ed.) Stát, prostor, politika. Přírodovědecká fakulta UK, Praha, str. 80-103.

Otázkou životního prostředí se zabývá společnost už od pradávna a dosud se nenalezla jednoznačná řešení. Každý stát se snaží zlepšit své životní prostředí a uchovat jej pro další generace. Souhlasím s Wagnerem, že státy nejsou ochotné převzít odpovědnost za životní prostředí, pokud nemají zajištěno, že by ostatní státy převzaly svůj díl zodpovědnosti a že se budou řídit svými závazky.

Internalizace environmentálních problémů je složitou otázkou. Na příkladu sobeckosti největších znečišťovatelů (Rusko, Čína...), kteří odmítají podepsat Kjótský protokol, je vidět, jak obtížné je dosáhnout celosvětového konsensu. Bez něj však lze jen obtížně hledat cestu ke zlepšení různých globálních problémů životního prostředí.

Stěžejní otázkou, kterou autor v článku klade, je otázka bariér efektivních opatření ochrany ŽP na mezinárodní úrovni. Překážky vidí zejm. v ne-schopnosti států realizovat přijaté smlouvy v oblasti ŽP (problém nedostatečného zájmu o problematiku ŽP). Navrhuje propojení procesů na národní a mezinár. úrovni a vytvoření efektivní koncepce závazné pro celý svět.

Podobně jako v textu Yearleyho je nastíněna problematika suverenity států. Na jedné straně názor o omezování stát. suverenity ve prospěch nadnárodních institucí, na straně druhé argumentace, že právě stát je stěžejním aktérem v oblasti mezinár. environ. politiky, v níž může využít svých nástrojů a inovací

Problematika státní suverenity je citlivým tématem. Myslím si, že žádný stát se nechce tak jednoznačně vzdát své hospodářské a politické suverenity ve prospěch kooperace na mezinárodní úrovni při omezení svých vlastních zájmů, popř. hodnot. V souvislosti s nevládními (ekologickými) organizacemi, jejichž úloha je v článku zmíněna, mě znepokojuje současná situace v Rusku, kdy tamní mocenské úřady vyhlásily „válku“ nevládním organizacím v podobě zákona, který nařizuje, že žádná organizace, která se v Rusku zabývá ochranou lidských práv a svobod, nesmí být finančně dotována západními zeměmi. Tzn., že nový zákon chce v podstatě zastavit činnost těchto organizací jako takových, protože téměř všechny jsou na podpoře Západu závislé. Na čem je toto rozhodnutí založeno??

Autor si v textu bere na pomoc řadu autorů a jejich tezí týkající se integrace environmentálních problémů do mezinárodní politiky. Tato polymorfní struktura mi byla trochu na obtíž, pokud by totiž měl čtenář zájem přesně sledovat jednotlivé teze u těch kterých autorů, brzo by se utopil. Za pozitivní naopak označuji přehledné rozčlenění článku do pěti částí, jejichž obsah se ke konci prolínal a tak se čtenář mohl lépe dobrat výsledku, jehož chtěl autor dosáhnout. Osobně bych si představovala více rozvést myšlenku větší kooperace teorií mezinárodních vztahů s ekocentrismem či environmentalismem.

Článek je velmi dobrým shrnutím přístupů člověka k problémům životního prostředí. Zajímavá mi přišla pasáž o vztahu státní suverenity a uvedení ekologických problémů do politiky. Autor popisuje principy vzniku mezinárodních dohod. Na závěr nabádá k rozšíření

zorného pole vědní disciplíny mezinárodní studia – věnovat se i podstatě envi problémů, ekocentrická pespektiva, sblíživání ekologického myšlení!!
Zde pozor. První článek hovoří o tom, jak i tento přístup může být problematický a zneužitelný.

V dnešní době opravdu nevidím hlavní problém ŽP v tom, že by se o jeho problematice nemluvalo. Naopak existuje spousta slibně znějících dokumentů a dohod, které by měly přispět k jeho ochraně. Pokud se ovšem člověk zaměří na fakta, mnoho toho ještě uděláno nebylo. Zvýšení přísrnosti smluv je zjevně nutná – nebo alespoň jejich jasnější formulace. Co by však mohlo stát nejučinněji domutit se podle nich opravdu chovat?

Kromě zanedbání implementační fáze jsou mezinárodní environmentální režimy kritizovány ještě z pohledu neslučitelnosti teorie mezinárodních vztahů a radikálním environmentalismem z pohledu jejich opačného postoje k antropocentrismu či povizitivismu.

tento text se trochu podobá textu Yearleyho. Je dobře podložen teoretickým rámcem, na jehož základě by bylo možno postupovat. Ale podobně jako Yearleyho text je i tento příliš idealistický. Zapomíná na praktickou část, jak nastavit mechanismy, aby šlo tuto změnu provést. Zároveň předpokládá automatickou ochotu jednotlivých států spolupracovat, nezohledňuje rozdíly mezi lidmi, mezi jejich hodnotovými žebříčky.

Článek zajímavě propojuje téma politiky ŽP a státní suverenity. Ukazuje rozporuplnost těchto dvou témat, zatímco státní suverenita je založena na teritorialitě, ochrana ŽP a s ní spojená politika jde napříč státními územími a vyžaduje řešení na globální úrovni. Autor však neopomněl připomenout teorie, které ukazují, že politika ŽP a státní suverenita se mohou navzájem posilovat. Stoupající význam politiky ŽP na mezinárodní úrovni pak dobře ilustruje na rozdílu mediálního obrazu Stockolmské konference a konference z Ria. Jejich významnost dále ilustruje i na účasti hlav států v konferencích.

Článek je v podstatě shrnutím myšlenek několika dalších autorů. Ji na počátku nám autor definuje pojem environmentální problém, s jehož definicí se neztotožňuji, neboť mi připadá dosti úzká a omezená. Zajímavá pro mě byla zmínka o smogové kalamitě v Londýně, jejímž následkem zemřelo 4000 lidí – není zde však napsáno v jak dlouhém časovém horizontu. Článek je svým způsobem dosti optimistický, což u environmentálně orientovaných článků je spíše výjimkou.

Yearley, S. (1995) The transnational politics of the environment. In Anderson, J., Brook, C., Cochrane, A. (eds.) A global world? Re-ordering political space. Open University, Milton Keynes, str. 209-247.

Je těžké v otázkách, týkajících se životního prostředí najít rovnováhu mezi národním a mezinárodním přístupem. Je to jako přehazování horké brambory. Každý odmítá převzít odpovědnost a případná rizika, související se zhoršením stavu našeho prostředí. Tím, že nejde vypátrat konkrétní element, který by za zhoršení stavu mohl se situace ještě více komplikuje.

Souhlasím s autorem článku, že ekologické problémy se musí řešit na úrovni mezinárodní spolupráce. Měly by spolupracovat bez výjimky všechny státy a vzdát se svého blahobytu ve prospěch svého životního prostředí. Nikomu by nemělo být jedno, v jakém prostředí žije, jaký vzduch dýchá a zdraví všech.

Hlavním sdělením, které z článku vyplývá, je přesvědčení, že problémy životního prostředí musejí být řešeny na úrovni planety. S tímto tvrzením souhlasím, protože environmentální problémy se týkají všech, proto by na jejich řešení měli všichni mít stejný zájem. Lidé by sami sebe neměli vnímat jako občany nějakého státu, ale jako občany planety Země. Problémem je, že uvažujeme spíš lokálně a globální problémy se nám zdají být příliš vzdálené, abychom je považovali za hrozbu.

Autor ve svém článku zdůrazňuje potřebu mezinárodní spolupráce na poli environmentální politiky, zároveň si však uvědomuje, že většina suverénních států s nelibostí ustupuje od svých teritoriálních zájmů a zvyklostí na úkor „globálního“ ŽP. Při reflexi environ. problémů považuje Yearley za důležité rozlišení roviny lokálního a globálního. Za globální ekologickou krizi je zodpovědné lidstvo jako celek, ale dopady jsou nerovnoměrné. V textu je také zmiňována problematika nadnárodních ekonomik (korporací), které ovlivňují politiku (pro zisky). Autor jako řešení navrhuje sjednocení národních zájmů a postupů, které povedou k uskutečnění účinné globální environmentální politiky. Vedle vlád tu hrají důležitou roli mezinárodní nevládní organizace (efektivita lokálních protestů) i samotná veřejnost.

Cílem tohoto článku bylo zpřístupnit čtenáři pojmy globálních environmentálních problémů, osvětlit si v krátkosti jejich aspekty, ujasnit si, co je vlastně globální a co „pouze“ mezinárodní či nadnárodní. Autor nás seznámil i s nástroji, jež vedou k boji proti degradaci životního prostředí. Uvítala bych širší nastínění situace v rámci NGOs, jaké jsou další možnosti jejich působení v praxi a jakých nejrůznějších prostředků k ovlivnění veřejnosti užívají. Zároveň jsem postrádala větší motivaci ze strany vlád jednotlivých států. Sice zde bylo zmíněno, že vlády zpracovávají své environmentální myšlenky ve svých vládních programech, ale realita mi přijde spíše jako utopie.

Článek se mi zdá přínosný především historickým a teoretickým rámcem, jež jsou do značné míry nezbytné pro potenciální změny ve vnímání otázek životního prostředí a vývoje mezinárodní politiky. Trochu postrádám více praktických rad, jak dál – jak uplatňovat dobře zpracované teoretické návody a předložené názory a doporučení. Jak docílit toho, aby navržený systém fungoval, aby všechny zainteresované strany (státy, instituce) spolupracovaly? Zároveň by se dalo diskutovat o ne/možných změnách současného hodnotového systému – autor sám zapomněl na diference mezi Severem a Jihem, Západem a Třetím světem? Jinak jsem ocenila především „rámečky“, poznámky a odkazy na další literaturu a zdroje.

Yearley se, stejně jako Jehlička, zamýšlí nad možností (potřebou) omezení suverenity států a jejich politiky ve prospěch nadnárodních institucí. Zároveň však zdůrazňuje význam lokálních iniciativ a regionálních uskupení. Jde o to vytvořit kompaktní politiku a ucelený koncept, k nimž by se zavázaly všechny státy (celý svět). Problémem však zůstává nerovnoměrné postavení jednotlivých zemí (národů), distribuce bohatství, přístup ke zdrojům, možnosti komunikace, tedy rozložení moci. I z tohoto důvodu je těžké udržet alarmující stav životního prostředí a nutnost řešit environmentální problémy v každodenním uvažování, zájmech a chování jednotlivých lidí. Kromě uvedené nerovnosti narážíme i na problémy a otázky spojené s univerzálností hodnot nebo všeobecným zájmem. Yearleyho text podle mne neposkytuje příliš pozitivní výhled do „společné budoucnosti“. Ta je v současnosti více idealistickým pojmem než reálnou vizí.

Autor ukazuje, jak snadno lze zneužít statutu globálního problému ve svůj prospěch, že neplatí předpoklad, že globální problémy se týkají všech stejně.

Problematizuje snahu prezentovat zájmy celého lidstva, celé biosféry. Ozónová vrstva bude vždy někde silnější a někde tenčí.

Na jedné straně povaha ekologických problémů vyžaduje řešení na celoplanetární úrovni. Na druhé straně neexistuje žádná globální autorita, která by dokázala „spravedlivě“ s planetou nakládat. Která by ustanovila univerzální hodnoty a společné cíle.

Na poli mezinárodní politiky tak zůstávají hráči, kteří ze své podstaty zastupují různé zájmy, zdá se, že čisté environmentální zájmy nemá nikdo. Naději v tomto směru vidí v nevládních organizacích, které jsou schopny mnohem účinnější spolupráce na mezinárodní úrovni, protože si nekonkurují jako firmy a státy. Problém je ovšem v tom, že environmentální zájmy, které hájí, se neodvíjí od „skutečných“ potřeb planety, ale od těch, které si vybraly z nejrůznějších důvodů.

Já osobně spatřuji největší výhodu nevládních organizací při řešení env. problémů v tom, že nejsou omezeny časovým horizontem volebního období, což umožňuje řešení z dlouhodobé perspektivy, jenž je u vlád téměř nemožné. Dále nemusí plýtvat energií na udržení se v systému (předvolební aktivita vlád trvajících téměř celé volební období, takže na samotné činy už nezbývá čas).

Zaujala mě problematika „globálnosti“ env. problémů. Neudává ráz společného naše informovanost? Env. problémy sice nabyly na síle, ale jejich globálnost je podle mého názoru způsobena naší informovaností. Začíná být neobhájitelné v našem chování pokračovat, pokud je zjevné, že někde (třeba i mimo náš stát či kontinent) způsobuje problémy. Jednalo by se tak o popření morálky, ze které vychází naše zákony, které jsme ochotni respektovat. Proč je to tedy tak obtížné při řešení globálních environmentálních problémů? Je naší přirozenou vlastností opravdu soucítění nebo je člověk spíše sobcem? Jak je vidět, nelze předpokládat, že se všichni lidé budou chovat env. uvědoměle ze své přirozenosti a univerzální řešení vyhovující všem samozřejmě neexistuje. Ať už uznáme globální povahu tomu či onomu problému, jeho řešení však musí proběhnout na úrovni lokální a proto by podle mě měl být v mezinárodních úmluvách prostor pro regionální zvláštnosti a specifické podmínky. Tady je zřejmě prostor pro stát, jakožto prostředníka mezi globálním a lokálním. Navzdory tomu, že autor zmínil lokální iniciativy až na posledním místě, já v nich vidím nejlépe fungující řešení environ. Problémů. I globální problém má jen konkrétní a místní řešení.

Text autora se snaží nabídnout alternativu k současnému vývoji mezinárodní politiky a stavu společností. Je to článek dobrý, ale namítnul bych mu jeho utopičnost. Autor sice předkládá řadu návrhů a kroků, ale to mohlo fungovat v ideálně možném případě. Tato proměna by musela být jednotná, masivní, navíc s globálním konsensem. A to se mi bohužel nezdá příliš reálné.

Autor podává schématický obraz operujících entit v globálních problémech, který bych se odvažovala považovat za obecně známý. Z článku je patrné, že pevně věří zejména v globální environ. management. I když se skutečnost na mezinárodním poli od roku 1987 hodně zlepšila, i přesto nesdílím autorův optimismus. Sám jej poněkud utlumuje i ve své poslední větě, ohledně složitosti hledání společných zájmů v této oblasti.

Dle mého názoru se stává environ. management dalším typem institucionalizace nové roviny, která je samozřejmě na jedné straně přínosnou ve své podstatě, ale zároveň na sebe navaluje velké množství administrativy. Nejsem si zcela jista, zda to u globálních environ. hrozeb je toto řešení časově na místě.

Otázky

Je reálné, aby se efektivně řešily problémy celosvětového životního prostředí bez mezinárodních organizací? Jsou schopny se jednotlivé státy domluvit na společném postoji? Nebo je možné s pomocí mezinárodních organizací donutit suverénní státy k plné zodpovědnosti za problémy životního prostředí, kdy se dá mnohdy velice stěží určit konkrétní viník?

Je možné, aby vznikla natolik silná a nekompromisní legislativa, která by přinutila jednotlivé státy převzít zodpovědnost za celosvětovou environmentální otázku a její problémy. Aby se některé státy nemohly vyhnout postihu? Myslím například USA a Kjótský protokol.

Jakým způsobem sami můžeme zlepšit své životní prostředí a udržet pro další generace?

Proč jsou regulační mechanismy nejčastějším způsobem řešení problémů ?

Má Agenda 21 skutečně takový význam, pokud není právně vymahatelná ?

Existuje vztah mezi distribucí bohatství a environmentálními problémy ?

Jak velkou roli v ochraně životního prostředí sehrály nevládní organizace ?

Mezi státy jsou uzavírány různé dohody, ale jak to řešit, když je někdo nedodrжуje?

Lze tyto země nějak postihnout?

Jakým způsobem by mohla „zelená kultura“ překlenout protiklady mezi planetou a národním státem?

Jakou cestou se může lidstvo dopracovat ke „globálnímu vědomí“?

Lze zásady Agendy 21 nějak právně vynutit, nebo nejsou tak úplně závazné?

Jak velkou roli v ochraně životního prostředí opravdu hrají nevládní organizace?

Mohou nevládní organizace ve společnosti kvalifikovaně suplovat rozhodovací procesy?

Existuje reálná možnost, že pozitivistické myšlení bude vytlačeno novými přístupy a nastolí se tak rovnováha mezi člověkem a přírodou?

Uvědomíme si, že mezinárodní environmentální politika je jedinou možností, jak se zapojit do akce na záchranu naší planety?

Bude pro lidstvo nutné projít si jakousi konverzí k uvědomění si ceny přírody a Země vůbec, aniž by došlo k lidské krizi?

Chystá se v nejbližší době Summit pod vlajkou OSN, v němž by se zhodnotily cíle Agendy 21?

Jak by se dala zvýšit „popularita“ a důvěryhodnost českých ekologických organizací?

Přibudou v budoucnu mezinárodních konferencím takové pravomoce, aby cíle, jež si vytyčily v rámci jednání za vlastní, budou směrodatné a právoplatné, tudíž i právem vymahatelné pro všechny zúčastněné?

Je v současné době možné mluvit o vyřešení globálních environmentálních problémů?

Kolik času máme na toto „vyřešení“ environmentálních problémů, nebo alespoň zmírnění dopadů lidské činnosti na životní prostředí?

Mají nevládní organizace šanci zpochybnit dosud neotřesitelnou pozici států (národní politiky), případně je nahradit? Jakým způsobem?

Nejsou radikální opatření, postupy a někdy až agresivní chování zástupců „zelené kultury“ či „transnacionálních environmentálních aktivistických slupin“ v současné době nejefektivnějším (nejviditelnějším) řešením? Jaké jiné řešení navrhuje?

Co si představujete pod pojmem „společná budoucnost“?

Jakým způsobem lze korigovat vliv nadnárodních korporací? Jak lze podporovat lokální organizace? A jak lze více působit a podílet se na rozhodování jednotlivých vládních struktur?

Co se musí stát, aby lidé začali vnímat otázky životního prostředí jako významnější faktor „kvalitního“ života? Aby je upřednostnili před faktorem ekonomického dostatku?

Neodráží nezáměr o životní prostředí pouze celkový (převažující) stav dnešní (západní) společnosti, charakterizované narcismem, povrchností a pohodlím konzumního života?

Jaký je tedy základní rozdíl mezi mezinárodní a nadnárodní organizací (strukturou)?

Má vůbec někdo „čisté“ environmentální zájmy?

Projevuje se tématický konkurenční boj mezi neziskovými?

Jak by Jedlička hodnotil konferenci v Johannesburgu?

Jak by se se vznikem mezinárodních politických institucí vyrovnaly nadnárodní korporace?

Jak by na tento moment reagovaly??

A jak uhlídat tak lákavé překročení hranice diktatury, diktátu?

Pomohlo by v této snaze o napravení žebříčku hodnot nějaký „silný“, charismatický vůdce?

Jak by vypadal pohled na tuto snahu, pokud nahlédneme na ranně novověké utopie Moora či Campanelly ze zorného úhlu 21. století?

Co lze považovat za příčinu úspěchu vědeckých komunit v 80. letech (zmiňované záležitost redukce ozonové vrstvy, klimatických změn)? Lze opomíjet vliv finančně silných korporací (např. Chevron-Texaco, BP Amoco, Shell,...)? Jaké jsou reálné možnosti vlivu decentralizace na ekologické problémy v celosvětovém měřítku (jaké jsou vůbec reálné možnosti decentralizace?)?

1. Je opravdu možné efektivně kontrolovat dodržování mezinárodních smluv bez nadstátní autority?

2. A jak a kdo bude kontrolovat nadnárodní korporace?

3. Nemůže vzniknout riziko, že budou vědci „vyrábět“ globální problémy tam, kde nejsou?

1. Je dobré či rizikové, aby definování globálních problémů lidstva se dělo cestou „zespoďu“?

2. Nejsou v tomto nadnárodní soukromé korporace bytostně omezeny svou snahou dosahovat zisku?

3. Nebude vyspělý svět ve svém důsledku vnucovat opět svou představu o ekol. rizicích třetímu světu?

1. Skutečně se autor domnívá, že by se „zelená kultura“ mohla stát mostem k překlenutí nacionalismu? Osobně bych si přikláněla k verzi, že všechny snahy dotýkající se suverenity státu vedou spíše k jeho zvyšování. I když možná by se mohli některé ze „zelených ideálů“ stát součástí nacionálních tendencí (stejně tak jako v nacistickém Německu, který paradoxně, zakotvil v národní kultuře úctu ke krajině a přírodě)
2. Zajímalo by mě, jak si konkrétně autor představuje, že se rozvinuté státy zbaví částečně své suverenity v rámci nadnárodní spolupráce a zároveň rozvojové státy ji posílí. Myšlenka se mi zamlouvá, je často opakovaná, ale nikdy jsem se nesetkala s konkrétními návrhy.
3. Autor v článku zmiňuje fakt, že zejména větší společnosti, které investují do vývoje jsou ochotné přistupovat na environ. standardy. To je jistě pravda, ale na druhé straně mě napadá otázka: Jak se zachová firma se zavedenou mezinárodně úspěšnou výrobou automobilů se spalovacími motory (General Motors) v době, kdy její vývojový tým vynalezne auto na vodíkový pohon? Je pro ní ekonomicky více výhodné vyčkávat a pokračovat ve výrobě levných automobilů či změnit celou výrobu? Osobně bych neviděla prestiž environ. produkce tak vysoko.
4. Dále v článku autor vyzdvihuje efektivitu, s kterou mezinárodní organizace jako OSN a EU tlačí na národní státy. Není právě zvýšený nacionalismus známkou toho, že tyto státy si hodlají chránit své národní zájmy nad rámec těchto požadavků, kladených na ně těmito organizacemi (viz. USA a Rusko)?
5. Zajímalo by mě, jak si autor konkrétně představuje, že vyspělé státy dobrovolně uznají svoji hospodářskou výhodu z 300 let znečišťování ve prospěch států rozvojových?

Souvisí otázka mezinárodní politiky ŽP a suverenity státu s tématem nacionalismu, jak zmiňuje autor článku?

Mohou nacionalistická hnutí výrazně pozitivně či negativně ovlivňovat politiku ŽP?

Jak mohou politiku ŽP prakticky ovlivňovat rozvojové země?

Které globální environmentální problémy jsou reálně řešitelné plošným zavedením environmentálního managementu?

Je reálné aby státy bohatého severu nějakým ne pouze symbolickým způsobem uznaly svoji odpovědnost na globálních ekol. problémech, které vznikly na úkor jejich ekonomického zisku?

Jakou protihodnotu mohou nabídnout státy Severu státům Jihu, za to, že se daleko více podílely na způsobení globálních ekol. problémů, které však paradoxně daleko více postihly chudé státy Jihu?

Má Kjótský protokol budoucnost?

Je koncept trvale udržitelného rozvoje uskutečnitelný?

Mají smysl slova „udržitelnější“ či „nejudržitelnější“ ? Co je tedy nejudržitelnější?

Jak by se problematiku mizejících zdrojů dívali např. neomalthuziáni? Do jaké míry lze dávat vznik env. problémů (resp. jejich „globálnost“) do souvislosti s nacionalizmem, snahami o zviditelnění jednotlivých aktérů politiky? Můžou být NGO`s za této situací oním očekávaným nositelem změny?